

ШЫНЫ

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүн эгелээн

№ 115 (15553) 1995 чылдын июнь 21, среда Аг салган шагы 22.00 Садар өргээ 400 рубль.

КАБКТЫҢ КӨКТҮГ ШЫҢЫ

Чандыкта ажылым аайы-биле мадчынар, сүт-баран фермаларыга барып, олар-ның-биле чугааламын. Бөрү мен, Олар менээ илээ-бүрү айтыртылар сала бөөрлер. Мен шыдаар шам-биле харылап, арга-сүмөви берип чоруп мен.

Бо улаада Салчак Тока аттыр совхозтун Кудузуң сүт-баран фермасында челе бээримге, эртеги саалдына доо-зуп турар болду. Ында сүт хуузаң алыр пунктуңун эргелекчиң Г. Ш. Пашка-ов-биле амыр-менги содушту-вус. Амжил-хожуң дугайында айтырдымга, Галина Шу-лу-о-ло-ла тарааңында харымың берди:

— Фермала нититан-биле саар 161 пекти 6 саанчы саар турар. Бар саанчыга 27-29 инек онаарың чүве. Хүнтө-ле 1110-1130 литр сүтү саап ап тур бис. Хоочу саанчы Маруся Аракчаа бижыгалаан инектеринде хүдө-ле 225-230 литр сүтү саап, өкөлерин оранчок муңнап чоруп тур. Оон аңгыта, Гоца Хуураалар 200-210, Наледжа Кайай-оол 195-200 литр сүтү саап бистин муңна-машыларымы бооп түлөт-леп, чугааың пооскалап тур-

Анатолей ТОРЛУК. Чеди-Хөл кожууң.

ШАҢНАЛЫ — МОЛДУРГА

Бистин «Шанган» совхоз-тун кыргыда пунктуңун июнь эгезинде-ле хой кыргырыңа белеткен каан турган. Спецалистер-даа, хойжуктар-даа кыргыдаае аажок организастыг кирген. Пунктуга он кижя электри-диг, 16 кижя хол хачымы-биле кыргыда ажылан эгел-дөөн. Олар шалымын ажда-даннар. Нититан-биле 5864 хойну кыргың, оон 9755 килограмм дүктү алдывс.

Ам бо хүнерде дүктү класта-тар, прөстөзүр ажыл колду-дуу-ла прөстөзүр турар. Сов-хозтун директору Василий Оон дүктү Черноголскиге дүжаары-биле дугуржукка кылып алган. Ол боду барып, саарыда кылдыр.

Кыргыдаыңа 12 коңук иш-тише доостувус. Кыргыч-дарың холдузыңың ажда-даннар кун-ажыкчыңа зарыгың организастыңа удуз илтиги берген. Оон түңүдөн беш коңук саанга-ла үндү-рүп, бирги черин өздөөң кыргычыга 50 ийги чери алган кижиге 30 үшкү че-ле болган ажылчыга 20 муң рубльди шаңнал кылдыр берип турувус.

Ол чарыштың иегелдөөң Бэугаар нити түңүдөй ба-за үндүрүвүс. Аңаа бирги черин электриял хачы-биле хой кыргып турган Николай Оон алгаш, кыс молдурга-чыларын шиттең ийги черге үнгөн Зоа Маалыр-оолду үш айдыг ийи хаван ооллары-биле, үшкү чери алган Екатерина Доржу-биле Мая Оюн оларын ирттер-биле шаңнаан. А Кочетово ортумак школааның 8-ин классына Сайлан Согот доржу чери алашп, бир шоолай дагынаа ап үнгөн. Ол ийишкү удуз повар Зоа Оонун, оон дуалакчыны Маргарита Ойнаарыңын кыргычыларга баа өскө-даа аждакчыларга аш-чөмпи шырамыг кылдыр кыдып берип, оларын мактаан сөө-терин чаалан ап турганын демлеген каары артык эвес бо.

Мерген ОПНАРОВ. Кыргыда пунктуңун эргелекчиң. Таңды кожууң.

ДУГУРЖУР, ХАРЫЛЗАЖЫР

Аш-чөм-даа, идиң-хөп-даа садмы алыр дээр болза, мыал-ла ашка херек. Ол чокта күүне садмыңдан чуну-даа ап шыдавыс бис. А коммерсант садмыңлар-биле бартер (орнажыга) аргазын ажылгап, чам.ың арааны-рыңы чугаалажып ап болур-ла мынаан. Ындыг-даа болза, хөй таварыкта ол база бүтсөң баар. Ын-чангай бо берге үеде ашка херектезе, аждадар ашаар. Оон өскө арга чок. Аждадарда, мыал-ла кандаг-бир продукцияны бодугер турары кончуу чугула. Оон бар сааша амгы бистик сан-туну эңдерип барган, бар черден чыгы өскө-биле бараан садмы алгаш, комм-р-сандр ат эдизэң чинжечилди кижилериңизтиң саныңга каттыжа берип болур.

Бо үеде армы-нүүрүн Содаар болза, араттааны-ла дээр ийни. Амдыралдын адыс дөзүн болуп чоруур кижилер шыңаар аждадал-даа эгелдөөң шыжакал-ла Олар чаа-ла тыптып, төрт-дүңдү турда, чандык партер-кратчы болдың бажиндан үндүрүр чокту оудуру-чудар оларын оруун дуй шаваарын оралдажып шаг болганар болдуру ийни. Ынчалза-даа чаа системаның оруу дорт болганы-биле, ол оон ойтур октаган болдуру эвеспе. Оон соонда-ла ко-жуун буржууң араттарын болгаш тараачынын ажаң-херө чоорту шуудай бергизэң. Ам оларын са-ны эңдерилген. Чүгле Тес-Хем кожуудай бестин 165 араттар, тараачынар кол-лективтери бар.

Өрткөн чылын-даа, бо чаан-даа олар канчаар аждадаларны? Шаңкынды айтыртыга харыныс Тес-Хем кожуун чыгыргазыңың араттар болгаш тараачы-нар ассоциациязыңың дар-газы А. С. Алдын-Херел берген. Кожуунда турус-туңган араттарын, тара-ачынын, коллективтери өрткөн чылын черде багай эвс аждадан. Түңдөөң өөрүнчүг болуулаан. Ылаң-гы тараачынар тараа ай-маандан элээн орулганы

черлерин багай дээр нан-ды-да барымдаа чок. Су-гү-лүг шөлдөр бар хөрзүңү эки черлер база-да эвэс эвес. Арат болгаш тар ачын ажил-хожуудуг кижилерде 56 автомашина, «МТЗ-80» дээр 31 трактор, 2 «Т-25», 1 «ДТ-75» маркалыг трактор бар. Бо дээрге черде элээн шыраак күш-үр. Дөрүл-төрел, хадумма аа-йы-биле бот-боттарыңдан ачылдык азы хөлөзи төлөп, дем тыртыр болза, чуну-да бугурур ап болур-дур. Тараачынарда чандыс-ла четпес чүүл — тараа кести-бар, бастыраар хову «кор-блинни» шууг чоту. Күзүн тараа быжа берген үеде со-зун ажаан алыры-биле ажаң-агайлардан комбайн хөлө-зү-чөк, колдуунда-ла орулгалыг ажаңдал келген араттар дээр дээрзин немең каан.

Кандыг-чүү-даа болза, араттар тараа аймаң, кар-тофель эстүргеш, ортан күзүн ажаан алганы дугурунуң артыкшылың күүне секторуңа садмы сааргаш, боттарыңа орул-ганы кирип ап турарар. Ол кижилер алызыңдан ажил-херекчи болганыңдан, мал-маган ажаан-ежээш, ортан элти, сутту. Дүтү бугурур ап созун база-ла хоорай суурларыңа чур-такчыларыңа садмы турар. Эскээр чугаа арга, чогуун-ла кончаачылар ол-дур. Амгы үсүннең дүүш-түр ажаңдал чоңуур «ком-мерсантылар» ылжыкчал. Шаңкынды мөзү-бүдүш-түр араттар Тес-Хем ко-жуунда элээн бар ап ря-ниан Аңай-оол Соновниң чоңдарыңан сеткини-биле чугаалаар чораан. Оон бо-дды черле чөптүг, боор.

Сөөлгү үеде бо кожуунда араттарын ажаң-хөжуу элээн хөңүр берген. Олар өрткөн кыштан мат-м-мат, Час надыг дошкун-да өрткөн болза, оларын колдун-нарыңа хорамна шоолуу болбаан. Мал олары чет-чүр. Көжа-хораның бай-далы эки. Бо чылым ийи какааны 6 жың-балдады, чунур-бажыны-биле кады-тудуп, ажаңдала кирген. Оларын Ак-Өрктин Агар данда кылган. Ол тараал-дарда араттар Виктор Соян, Сүңтер Шимет куртай бер-генер.

Араттарын, тараачынар-ын ажаң-хөрөзө бо чылым үре-түңдөңгө болуруңа быжыг ынамыш бар.

Шаңгыр-оол ДОРЖУ.

АРАТТАРДА, ТАРААЧЫННАРДА

тарааны күүнеге саткан. Ак-Өрктө Шаңгыш аттыг ажаңгалың 11 тонна ажаң тарааны өрткөнче чедирип алган. Ону Омак Чор-баан удурутуп турар. Ол-ла черден Василий Чадамбага «командиялган» «Өвүр-дү» арат ажаң-агынын нежигүнери база-ла ол кире-туна тарааны күүнеге саарган. А Алексей Шы-барынтың баштааны «Тараа» ажаң-агы 9616 килограмм тарааны садмы ап, ашка-херө черде чедирген. Араттар нититан-биле 403 тонна ажаң тараа аймаан шаңкын-ды арга-биле саарган.

Республиканың өскө бү-дө ажаң-агыңарыңа ыш-каш, Тес-Хем кожуунду хову-шөлдөргө хову ажаң-дары база орайтады, эге-лээн. Араттарын алгылаан

леп алыр дөш падын барып-ла турарлар. Олар чүгле мидыг арга-биле тарааны ажаан ап турарлар.

Часы тарылаа эгелей бээрин муңуңда кожуунуң араттар болгаш тараачы-нар ассоциациязыңың уду-рутуга чандык чугула хем черлерин ап чорууңан. Кы-зыр-чаар материалдары тып, оон садмы алырыңың бергезин өздөң көргөш, кожуун чыгыргазыңың ду-зазы-биле 15 тараачыны кывар-чаар материалдар-биле хандырган. Ол бугуңу-баар удуз чарганы керээ бугу-баар чоруткан. Ол нефть про-дуктуларыңа чыргыдааның акшазың күсүк үе-де, тодаргайлаарга, ноя-брь айга чедир олар чыгыр-чөмөгө чедир эги-дин бээр болганар. Ол 15 кижя дээрге өрс-ширээ-даа

Шаңгыр-оол ДОРЖУ.

Аргыжарының бергезин

ХАРЫЛАП БЕРЗИН

хандыргазың харылап тур-ар оралдакчы Федор Па-дарыңч Влагинин дарганың азы бичин артык черлерин-ге олуртуп алган, чер дөгү-дүн-даа турар мен.

Мөөн муңуңда неделяңн-ге орта хүүдө чандыс катан Хоу-Авкының автобузу Вла-димирова чедир чораан деп дээр эң чоруп турган. Ам ол

база-ла чорувастаан. Чид-дагыны орук-ла болгай. Ону база эң Влагинин дарга хар-ылап ужуруг эвеспе. Черде ынамыш, чуну болуп турар дарга боор, биске дорт харылап бээр боор деп иле-гел-биле мөөн бижидим.

Михаил ОЮН. Кочетово суур. Таңды кожууң.

БУДЕННОВСК. Джохар Ду-даевтиң эң чоок кижилери-ниң бирээзи Шамиль Басаев баштаан бекен ажаң дээр-бечилер Чечняның девисаэр-ринде 150 километр ирак Ставрополь крайның Буле-новск хоорайыңга халлааш-кын кылгаш, шитки херек-тер кидизин эжелен, мил-лиондыг ажаңдыкчыларын болган өскө-лаа хамаатылар-ын өдүрүп, өмнөгөң хөдө ап, аңаа 500 ажаң кижин элээн кат хунпер дүрү-зүлү тузул келген. Дээрбе-чилерге туттурганарын апа-зында ижиниң бир херөз-жен кижя ол хоругдал үе-зилде божаан.

Дудаевтиң төлөкчидери-биле чугаалажыкчыларын эгелээр, айым чогуудал-дарын Чечен Республиканың бугу девисаэриге дораан соксаларын, РФ-тиң феле-ралдыг күштерин Чечнядан үндүрүн дээрбечилер не-гезээр. Ол бугу иегелдөөң күсөтпөс болза, оларын хоулуда бугу хамаатыларын боолап өдүрер, өмнөгөң болгаш илаа аары бугу кижилериңа буза төспөр деп кымакташтар.

Өмнөгө бажыңыга тур-ган үеңиле Басаев парлаан конференцияны эрттер-геш, Москвага халлаашкы-ды кылгаш, Кремль бестип эжелеп ап болур бис деп, мактаган. Буденовскиниң чурттакчыларыңа, оларын нүүвүлө бугу Ставрополь крайның чонуга өлүм-чү-көмүлө удуз халаты дээр-бечилер таварыштырган: июнь 16-ла каажыдалың хөжүм аялгазы хоорайга дыпталган турган, дөрүн дээрбечилерге өдүрткен 40 кижини ол хүн оруштук-тан. Чамгы мезелерин су-гаар алдыга, Басаевтиң дээр-бечилерин 100 ажаң кижин өдүрүп, 150 кире кижин бажылаан, а дээрбечилерин чилерин — 20 кижин...

ГРОЗНЫЙ. Шамиль Басаевтиң дээрбечилер болуңун не-гезээр суугар Дудаевтиң төлөкчидери-биле чугаалажыкчыларын кылырмы-да Россия Чазаның чөптө-решкени РФ-тиң прөмье-ри

МОСКВА. Дудаевтиң тө-лөкчидери-биле чугаала-жыкчыларын уламчыла-рың РФ-тиң Чазаның пар-лаал албаны дыпталган. Ын-чаарга Чечен Республиканың нарын айтырып Россия Фе-дерацияның Конституция-ның дүүштүр шиттирлест-тиң турар ужуруг деп, РФ-тиң Чазал сапан турар.

ЭМНЕЛГЕ 50 ХАРЛААН

Чоокта чаа Таңды кожуун-тун төп эмнөлөгү турус-ту-гула-ла 50 чыл оюн дем-легел ээргилерген. Байрам хуралды кожуун чыгыргазы-ның даргазы Б. К. Балчы-оол ажиткан, өмнөгөңн ибилейтин таварышты чыга-лашарга байыр чедирбеш, кожууга медицина ханды-рыгызың ажилдер таланы-биле сорулдулгаар доктааган.

Хуралды киркиччилерин-ге Дөзи Хурал даргазы К. А. Бичелдей, Дөзи Ху-рал депутат Д. К.-Х. Ол-жак, Тыва Республиканың Кыдык камгалаң, ол болгаш техникти хандыраалга яамы-ның сайды Б. К. Күде-рек байыр чедирген.

Ол ийишкү албан черлери-нин, организастарын уду-ртукчалары, хоочун өмчелер төп эмнөлөгү 50 чыл-ба-ле холбаштыр чылыг-чымчак сөөстерин сөгелен, белек-сез-лээн, мал-матаның-даа сал-галың. Нититан-биле кирген орулга шиттирге бис — 37 миллион, тула ажаң-биле 7 миллион рубль, 54 шаар, 7 бола мал, 25 хаван оолдору эмнелдөөң мөөн соңгаар амдыраарыңа удуз дөгүм болур дөзүн билиңир.

Эмнелетип удуз өмчөл М. Оюн чаалаткан аадамдар, хуралды киркиччилеринге оларын байыр чедир-ишиңни, кирген амы-ду-заны дээр ооруп четтир-гени иреткел. Хуралды киркиччилери Республиканы алдарыг артистери На-дежда Шойгу, Титов Саңаат олар киришкен сулун кол-лективтер иреткелер.

Алдын-оол АЖИ. Бай-Хаак суур.

ЧЕДИШПЕС ЧҮВЕНИ КАНЧАП ЧЕДИШТИРИРИЛ?

Бөдүүнү-биле чугаалаарга, бюджет дээрле бистин амдыралдыктың дөңсөң, оок кайгы болуру-дур. Акша-хөрөңи чедишпезин ай-тырмы ынамыш амы үеде элтипмес аарыг-биле дөңсө болган. Бюджетти канчап че-диштирер? Ону чуну-биле каян доодурурлар дээр ай-тыртылар Дөзи Хуралдын үнү сессиязыңың 12-ин элди-гел хуралдааныңыңа кол сайгарылаан ошон тур-гускан. Дүүнүг хүнге чедир 1995 чылдын республика бюджетинин дугайында хооб-лудун төлөвиздин чүүл айтың-биле депутаттар сай-гарып чугаалаганнар.

Өрткөн четверг хүнүңде тус чер үндүрүлгелер болган чыдааларыңа немелде-дерин ТР-нин Чазаның са-налдан киригени-биле Дөзи Хуралдын депутаттары чугаала-шкан. Үндүрүлгелерин ко-вейниң, аарынын дугайында чугаа аска шуут элтиңин, чандылаан шоюгуштун хөвирдиз апарган чүве бо-гай Ындыг турбузе ТР-нин Чазал саңышка илди-ла та-арышпас чүүлү албаал-биле кийир апарганың Президент Ш. Д. Оржак-даа, Сан-хоо яамызының төлөдери-лаа сессияга тойлазырлаан.

Бюджетти үндүрүлгелер өскө албаал-биле доодурур ийи-лэ-ла болушкын турар. Улүг эвес үндүрүлгелеринде парламент кижилериңиң байтады биллиң. Үндүрүлгө-рө немелделерин бажылап берген.

Чаразында иштинда хүнүң-де өрткөн 1994 чылдың бюд-

жетиниң күсөлдөзүн дугайында депутаттар дынаан илтиң ол талаа-биле ДХ-ның докталың хүзөө алган. Мөөн муңуңда плану-сөз-гөткү система үелеринде чы-даның бюджетин дөңсөр ай-дал сайгарып көрүп турган болза, ам сөөдүг каш чыллар-да бюджет айтыртылардык са-саалар аларганың көрүп тур-бис. Бо улаада база 95 чыл-дын республика бюджетинин сайгарылааны Дөзи Хура-ла ам чаа, барык чылын чар-ды төлөр деп барганда, чо-рулуп турар.

Сессияга бюджет талаа-зы Президент Ш. Д. Оржак-даа, сайды Г. А. Салчак илеткел кылган. Президи-нтин чугааың болгаш са-налдан киригени дүүнү рес-публика солуннарыңа парлап үндүргөн.

Ам бюджет айтыртыларыңа хамаарыштыр депутаттарын санал-оңалдарын доңдуу-биле дыламыш көрөөли. Илеткел соолда сайыт Га-лина Салчакка айтыртылар сал-даннар. Депутат Геннадий Иргиттин айтырыгы: Декаб-рига кызыгар айтыртыларын-га хамаарыштыр парламент дылаалгаларыңа бистин Ча-лака-ла, федералдыг арга-чыгарга, организастар-лаа бюджет хөргөңдөрүңдө кү-рүңе кызыгарыңа тускай-жыттыңан улусчу дүрүңдүлүгү бир милда-ар хире акша-төгөрик үндү-рүг боорун сүмелен кирген болгай. Ол талаа-биле чүү

Германияның 24 млрд. маркалары-биле дериг-херек-селдер салып алмыр көрү-дүп турар. Ол ийишкү бугү-дөлөгэй аэропортунуң төвү тулары көрүңүң.

Депутат Байыр-оол Нураат хуужулдулаан кирген түң чүгө нутулаар көргүстү-гениң? Ийиңде, көдө ажаң-агыңа көрүңгөн ажаң-хөрөң-чүң-даа бербес. Харың: Хуужулдулаан ажаң-хөрөң-чүгө кол уругулайыда тус чер бюджеттеринче кирип турар. Көдө ажаң-агыңа күүрүе чандык суугаар дотациялар көрүрүг ашаар. Шериг-оол Ооржактын немези: Муңа илтиңде дөңсөлдө хуужу-луда ам доогулаң. Бүдүрүл-гелерин үтөң-тоймагалың билди бис. Ол тоймагалың-ган аичуну катан тургузыр-га дуузы көрүрүг ашаар, ам канчаар боор үтөң турла көрүп эрттерип каанкаң үдүс... Көдөңнү бугү-ле со-налдан аларың ап алган бис дээримге. Москвага, кала-ла кайгаар-дырлар: ыңдыг хөңгөң бюджетке оу ап турар дээң. Кайла-лаа ыңдыг чүве чок. Чер-чөлдө, кожууннарда бюджеттин сорулгазыңа дүүшөс ажыгалдың ам-лаа мичигиң мынаар ашаар. КРУ-ну мөөн соңгаар Президи-нтин чандыла албан чери болурур чугула апаргаш, хамаарыда чок кон-тра-ль чоруларда.

Оон соонда Дөзи Хуралдын экономика болгаш сан-хоо-чады политиказыңың коми-

тетиниң даргазы К. Д. Ондар-дын эдериниң илеткелин чылаштырган дыңааннар.

Илеткелер соолда санал-дар эгелдөөң. Бир дугаарыңа ДХ-ның Дарганың орака-чыны М. С. Козлов санал берген. Ол баштай-ла Президи-нтин болгаш Чазаның бюд-жет хөргөлдөргө хандыраң дээр чорулуп турар хөмгө-лөргө дөңсөң. Оон-биле че-гелештир Дөзи Хуралдын адресинге Президи-нтин талаазыңдан үнгөн шүгүм-чү-лөткө хамаарыштың ол тай-был-бар кылган. Бюджет төлө-виздин депутаттар озаалан, бо чылым чаа хөлүңа алган, ыш-чанган кайгы-бир ажаңгө кыл-дыр арга-шөмөкө кызагал-дыг болу бергенер. «Болуң ол талаа-биле Курумал хөй-ле депутаттар даргалар-биле үкүрүшкылаан мен», (ол улустун ат-бажың ала-сың). Мөөн соңгаар Ча-зактын болгаш ДХ-ның кат-тышкан комиссиязың тургу-зуп алгаш, эрте-дээр бю-джет-биле ажаңдал турарың ол саналаан.

Михаил Козлов хөй сангыг марафоннарга, маргылаалар-га хөй акша-хөрөңи чырып турарың шүгүмчүдөөң. Бо талаа-биле саналаан де-путаттарын хөй неван бээр таварышмас сеткилин аяра-дың, чандык тодаргай чык-кел, терп-даа кирип чугаала-нар.

ДХ-ның комитет даргазы Г. С.-М. Иргит илеткел эки-да болза, бюджеттин төлөвиздин депутаттарга бээр саалтамыз чугула дээр.

Бичангаш ол Президи-нтин чыныга тормин ком-миссиязың тургузырың сапал-дан. Ол ийишкү интеллект-у-алдыг өчүңүң агентство-нуң тургузырың чугулаалаан.

Чазак Баштыңының ора-далаачыы Б. С. Шынар мар-фоннарын чонлаң эгелдөөң-киң үнүң турла хоруруу бер-ге дээр чугаалаан. Манаа Президент болгаш Чазак хөй акша сапан турар шың эвес деп ол тайлырлаан. Чандыс-даа миллион акшаны Чазак хуралыга шиттир-биле эртерин турарын ол дыпталган. «Хүрөшкө 500 муң рубльдиң бөдүм өмүңгөң салган мен» деп ол чугаалаан.

Саң сайды Г. А. Салчак түңгө сөөдүгө чандык са-налдарга үңгүзүң чүдүрүн тайлырлаан, шиттиң биле бюджетти депутаттарын дөңсөң турарыңа өөрүң чет-тиргени иреткел.

Президент Ш. Д. Оржак база түңсө сөс алган. Ол бюджет айтыртыларыңа депутаттарын иделейкиң киргиздөөң күзөң, мөөн-даа соңгаар демин ажаңдыраң кайгырган. Саналдар талаа-зы ол бюджеттиң соци-ал уланышкының бөдүң турарың аргастың дуузаачы-ны эки организастарын, ты-ны помпары парлап үндүр-гени болгаш бюджеттин чеди-шпес көзөңүн талаа-биле а-ла ажаңды уламчыларын озагайлаан.

Надежда ЭРГЕН.

Көдээниң амыдыралы

СЕРИИН ОБТТУГ ЧАЙЛАГЛАРЖЕ

МААДЫРНЫҢ СОВХОЗУНДА

Бо хүнерде республиканың ажил-агыйларда малчынар чайлаглаашкын айтыргаларын шийтирилсе киргизкен. Чайлаглаашкын үе-дүптең бээр мал семиртпегенге чутуда ролду ойнал келген. Бо талаа-биле тустуге ажил-агыйларда тодаргай хемчеглер ажилдан кылдыналы чугаажок. Улуг-Хем кокуунда чайлаглаашкын айтыргаларын канчаар организациялар турарынын дугайында чугаа бистиң корреспондентист Кожин-оол Чөрөв-биле кокуунуң көзү ажай-агый эргелешиниң кол воотехникти С. К. Текевтин арасына болган.

Чайлаглаашкынның кол сорулгазы — семиртпеге. Чаагалаа алдарга баарга маалым денгеи шыбай апаргылаан-дыр.

Силерниң ойнар шып, Чайын семиртпегең малды канча семиртирил! Тайга ойдун ажилдагы янзы-бүрү азырлардан адырар баар деп малчынарның чугаа-ла турары чоп. Оода чаа-дарда эмчирилери кышты өттүр үндүрү чаап каан кыжазындан мал тайгага барып алдырдыр болгай. Бир-төө малда кыжа чок болганда чуге семирбес деп! Бичагаш бо чылын чангыс-лаа малдын шынаага чайлаас ужураар.

Кызырның каа чайла-лаары болдыр бис? Чай-лаагылар оруктары канды-гы?

Билдигир, Чилэе, Тор-галының малчынары Хен-дергеин хөлчүкчө чайла-лаар. Арсыкан улугу Элегес хемин бажы болур Улуг-Ажык, Думейгай илчаар баар. Зили-Хемин ошкул-лери Сердаг, Сеткир, Орта-Хем, Куйлуг-Хем, Тос-Тек бааштарыга турлагжыр.

«УТКА 25 чыл», «Ишти-Хем» совхозтар Овур кокуу-нун кызматкерин чогууна баарлар. Орук-чирк дугайы-да баш удур хемчеглер ал-бас болза, талаар, Улда-дараа бооп турган үрлер тайга оруун дыка үрегээң. Олар-ны элериңе машина-тех-ника ажилдаар арга чок. Бичагаш орук септээр бөлүк-

те дээр хемчегир? Күзүң дедир эгидери-беле 18 тон-на далаң, макарон кылгы-лаар бистаң кокуунга бер-ген. Оларны чүгге чайла-лаар малчынарга бээр апар. Тараа, далаң курлавырлары үстүл турар, кокуунуң мал-чынарныга ол-даа болза ул-ура, улуг дегимче-дир.

Чайлаглаашкынның кол сорулгазы кышпа белекени-ни болгай. Моңу канчаар билсе чогуура?

Кыш төгөргө-ле келер кышпа белекени ажилдары эгелер. Кылал-даа чылын кыш дугайында утту каа-тарывысты демделгес арга чок. Кажак-хоравысты сеп-тесес, эң каанчаң баргы-лаар болгай бис. Хүн дурту кыскадан, хар чаар дей бер-генде хөдөлгү үнер аан. Ар-галыг-ла болза кышталары эң кабгас болза эки. Ха-рын-даа таңымыларда-ла тургузуп кага ажырбас. Ору-нмай кол айтыр: семир-тилдеге, Чай оуду кескен мал кышталашкыны хала чок эргитирип болур. Ону пра-ктика батыккан. Күжү шы-раак хойнуң сулу-лаа элбек, хураганиң олобс. Чайла-лаашкының кол ужуру-ука-лаз ына.

Силерниң чугаа-лар дайыга, чайлаглаашкын эвээп эвес бергелээң-кинеңе таваржыр хире-дир. — Кандыг-лаа бергелеси ажай эртепчин аргалары бар. Ол колдуунда бистин боттарыпастаң хамааржыр. Демниң ажилдаар болза эки. Совхозтар-даа, араг ажил-агыйлары-лаа бот-тарынга дулашпаса болза уюшкон. Кыргыздагы хөд-өлүс чорутар ужура тавар-жыр тур бис. Хөй хамы, ки-жи күжү херек, 43 муң шээр малчыны, 1700 баш мы-йыктыг болза маалымды, 1100 чылыгысты кыш удур се-миртип алтар аргавы-да, үөвс-лаа бар. Чугаа үйгү-дүмтти кызырпаш, ийи би-лекти савыртпаш ажил-даар херек.

Чайлаглаашкын ажа-төгерип, аш-чөм чокта бүт-түмөс. Бо талаа-биле кан-дыг хемчеглер алдынамы?

Шалың төлөвириниң дугайында чугаалаары берге. Совхозтарның амдымында агар салпа аптама чок бо-луп турар. Чозы-биле чеке-

Улуг Тийлелениң 50 чылдында Хомушку Чүр-гүй-оол аттыг совхозтуң ажил-ишчилери багай эвес ажилдаанар. Совхозта 12485 хой, 803 мыйыс-тыг бома мал, 304 чылыг бар. Бо хүнериниң биле алдырга, төрүүр 100 хойдан 75 хураганины камгалап алган. Дугаары бир коопе-ратив (Бригадир) Валерий Суядуң 100 хойдан 82 хурагани алган. Хойжылар Барышев Санзат, Сергей Седиң-оол, Максим Мавы-рык, Оюна Шывык, Иим Баранма, Артур Агар-оол, Саратов Оюн, Николай Далаа, Дапшамадыр Чооду, Даваа Бүрү-оол 100 хой-дан 80-ден 100 чедир ху-раган агаанар.

Хой кыргызды адак-талган. Бир хойдан 1,8-2,0 кг дүктү кыргыз Мунрачы кыргыз-чылар Дмитрий Дойнуур, Даал-оол Чооду, Иван Чооду (малчы), Ольга Чооду хунде 50-60 хойлар-ны кыргыз турарын үчөт-чүк Лума Моңе чугаала-ды. Кыргыздагы эң эки киришкенири даштаныр

путька, мал-магаа, өргөк-ти бараан база ашша шаңнады манай улуг зоотехник Владимир Моңе-биле селеционер Доруун Чагар-оол су-нуураттылар.

Кыргыз хойнуң удур чуудазын мал эмчилери Осал Довуу, Рада Оюн хымачалыг организациялар турларар.

Мал эмчиси Зинаида Балааның бригадирлэрин сүт-бараан фермазы Шуур-дикта чайлаглай берген. 230 инстинг төрүүрү 104 баш. Бо хүнерде ажаг саар инстен хунде 400 ажаг литр сүт сагды-лап, 100 хире литр сүтү чап бгызааларга, артканы дужаап турар болду. Саан-чыла — Ассоль, Айгу-лун, Алмаа, Айлаң — хоор-чун саачы Чечен Саме-тилди уруглары. Ферма арденда керээзи-биле ажил-даат эгелээң. Кадарчылар Кыстай-оол Аракчаа, Са-гаан Сырат, Андрей Биче-оол олар кадарган малын семиртип алып дээр олар-ды кириштин сулуп, кадатты

хымачалыг чорудуп ту-рларар. Ферма дузалал ажил-агыйыг: хаван, да-гааны азырап, картофель-ди тарып алган.

Часкы хун чылды чөм-гөринин таражылар ылы билдр, 1100 гектар чөргө тараа, 1807 гектарга мал чөми культураларының чап-тырылгасы адалгашан. Александр Куинга (брига-дир), трактористер Каалыр Биче-оол, Радик Кол, Радик Янчап, чолаачы Вла-димир Дарыг часык хову акылында эки киришкен. Топ шаңда агроном Кызыл-оол Ооржакка улурткан ажилчылар Кара-Кыс Базаан, Алла Янчап, Се-мен Самбыл, Байыр-оол Эрнейди үреин арылап белекээрине, ону чууду-ринге эрес-кежээсин көргүзүп келгенин. Ке-лген машиналар үрезиниң саат чокка чүдүрүп ат-гаш, чоруп турар кылдыр ажилды организациястаан.

Маадырның чуртта-ганын сөөлү хүнеринде чедир чурттан черинде

хайныккан ажил-ишти чы-даны эрткен. Барык чеди рырдага мындыг-дыр. Бо хүнерде совхозтуң ишти-лериниң бодунун өңүзү кыл-дыр алып ужурап уауунуң санажыгазы чоруп турар. Бичагаш ажил-агыйыңг көжүңүңери бодунун кү-дөли-биле ажилдаарлар. Ажил-агыйда адыр аайы-биле штежин алаш, сов-хозтуң баштар чери-биле керээ чарып, ареджеке шпачил ажилдаары кө-рөй кезин шилип алганар. Ам-даа баш мунгаш, бича-димес айтыргалар хөй болуп артышпашан.

Хомушку Чүргүй-оол аттыг совхоз 60 чазын бо-дунуң эрген кузун кызып тургаш, ажаап алган та-раазы-биле кокууну хан-дырган. Кызымаккай чо-руктуң түңиңи ол-дур.

Кандыг-даа ажил-агый-нын, бугурууге, албан че-риниң салым-хуузу оон бири арың удуруткучу-лардан хамааржыр. 6 чыл ажаг директорлап кел-ген Виктор Довуевич Чооду төрөн чериниң чо-нунуң сөткенин хомудат-паш. Совхоз директору болур харысалганыг эр-ге-думалды хүлээп алыр мурнууда ол улуг шыга-ла-

данын ДАМБА-ХУУРАК. «Шынын» корр.

СИГЕН КЕЗИЛЕДИНГЕ БЕЛЕТКЕЛ

Чедя-Хөл кокуунун Сал-адырлыгына, тараа чап-тырылгасына мурнакчыл болуп илерээ механизатор-ларны 150-200 муң ажа-лар болгаш бар-бир шоддап дагалаң-биле шаңаан.

Амы үеде механизаторлар Олег Ооржак, Валерий Ара-чык, Мерген Ооржак «1-700» дээр тракторлар-биле чыгыс чер алдырылганында ажил-дап турар. Часкы чер ажил-дары төнери билек механиза-торлар сиген козидеңгеге белекени ажилдарын чоруду-ны, техникаларын чамды-ны септен-селип алганар. Совхозта бо хүнерде сиген кезер ийи агрегатты белек-ни шугурунда тургускан. Ам сиген бөлөр, сарааттар техниканы септен турларар.

Анатолей ТОРЛУК. Чедя-Хөл кокуул.

Удуртукчуга сөс БАЙДАЛ ДУВУРЕНЧИГ

Моон мурнууда турган чер ажилдары кылдыр тулуг эргелешин 1993 чылдан бээр Алаш аттыг күрүне бугу-рутугенин тулуг организация Чөвөр аймак чылдар инстин-ге Кызыл хоорайга туруп келген бо тулуг организацияны дыка хөй тулугчылары кы-лып, хөй ажилчыларын чамдык турган. Ам мына байдал сыр өскөргөн. Моон мурнууда бо тулуг органи-зацияны ачыг көвөрталык тургартып, материал-техник-тик баазаан бурун турган. Ол үеде үстүнде удуртук орап эң-өөрлөрин киржиле-гези-биле Алаш аттыг күрү-не бугурутугенин тулуг организацияны көвөрталык сандыкан, ам «Хемчи-2» арага садып апарган турары ол. Мен бодум удуртукчу кыжи болгаш салымчак бе азы арденда беринчек бе дээр уктап, сүрүшкөн чада-жып каан мен.

Эрткен чылын кол чакы-чының акша-тегериниң ша-барыны аймак 1-леп ок-тябрь 20-ге чедир 146 млн. рубльдин тулуг-монтаж ажил-дарын хоорайны суг-биле хандылар 3-кү ээлгенин ту-лугтуң аштыгына алган бис. Ол акшаны шунтуун үн-дүрү дээр шыртып ашар-ган. Эрткен 1994 чылдын нояб-октябрь айларын ша-барыны 26 млн. рубль ажил-чынарда телетиниң ар-кан. Кол чакычы акша чок деп янзы-бүрү чыдагаш-пар-биле акшаны үе-шаанда шилчитпей турганында банк үндүртүп дээр турган каан.

Хоорайны суг-биле ханды-ларының 3-кү эөлгө тулугу-на Чазактың талазында Пре-зидентиң дорт киржиле-зи-биле 430 млн. рубль аштылан берген болгай. Ол акшаны чакычының кай-чылар бериниң орта бил-димейн берган. Кол чакы-чы шак мынчаар «чайна» турда, тулуг кылган тулуг-чуларның холу салдына бээр, тулугуң тулугумас бир чыдагашы мында бооп турары чакыг болду.

Бир эвес тулугуң тулуг эгелдер деп керээни чарган соонда, акшаны чыл эгелеш-де шилчидер, оок-биле тулуг материалдың хөй көзини тып, белекени алгаш ам ту-луг эгелээр болза конуг-таржыр, эгелээ-биче мате-риал тып алгаш, тулугуң ту-луг эгелээр, доранан то-ле бээр, ажилчының ажал хүнүңе дөмей-ле 8 шак чо-рун турар кылдыр төлөөр ужурга таваржыр апар, ту-лускуда буру бар эвес, ма-териал-биле хандыргымаан болганда. Моон ужурунун бугурутугенин карылагы бо-лур ужуру база ылаа.

Блек бир улуг шилтара-аны таваржырган тер-Алаш-чөм үстүрү эргелеш (удуртукчузу турган А. Жу-

СААЗЫН КЫРЫНДА БАР, СААР ДЭЭРГЕ ЧОК

«Шенкээр» кооперативтер каттыгымынның Суг-Кайжаа сүт-бараан фермазына келе берген, мыла ажил ишти сонзурап, ферманың саачы-лар, ажилчынары-биле чуга-аны кылдым.

Ферма ам саар 21 ивек арткап, 17 ивек төрөп, оңу 4 саачы саап турар. Хунде инстинг-биле 100-108 литр сүтү саап, ол сүтү суурда ийи жели-сандиктеге үлеп бер-ип тур бис. Ивектер чүгге чөкөн өттүр, немелде бээр чөми чок, сүт шоодуг-ла өс-пөт-тир — деп, ферма ол дөрт саачының сүдүн хүлээп аң турар үчөгени Светлана Анай-ооловна Монгуш чуга-алады.

Каш чыл мурнууда-ла фер-мада туткан ийи-үш улуг ме-ханизастаан кажалаар долу турган ивектерден каш-ла саачын ивек артканыга кай-ган калдым. Кажалаар кан-дынган, иштинде дериг-херек-селдер үрелген.

Хөй ивектер канчап бар-гына — деп, саачылардан айтырдым.

Оор сук алган, өчүп, ил-ди хораны ол ийнаа, — деп харылап кагылар. Шыңал-ла, ферманың ивек

наашкын, контроль хыпалда чок болуп келгенин түңей-ди бе-дур. Малды мынчаар харысаалга чок каларын тур-ду, өөр боор бе, төңгөң ол-ду.

Ферма коллектив аны-чаны кооперативтер болуп, багында тускай атар саачыг турган. Ам баш улуг хөй өрө-шпирелг кооперативтерин агар саачын хаан каанкан. Бичагаш бо ферманың коопе-ративы база дүжүп калган.

Саачылар акша шаңыг чок, амдырал хандыргылаңын бергенден келгенин, оларнын соңула камгалааы дээр ко-куун чакыргызындан да, суму-зулдан-ла саачы саачыг гу-рарын элөөн хомудал чугаа-ладалдыр. Фермада 28 өрге-га бер, бир өг-бүдөү эвээп дээр-ге 4-5 кижи чурттал тур-лар. Хөй уругларды өг-бүдө-үлү турган электери платалар ор-төнгөн. Куурун ийи өге клас-стык школа кылган каан, кино, концерт болбастаан.

Фермада артка саар ивек-тер өкөе улуска арденга бээр дугайында шийтирил-ген Шенкээр суму чакыргаш бо-лгон алган. Бичагаш ай-гы тургалды көжөр дугайы-нда айтырдыг ам-даа ший-тирлөвей турар.

Учылдын фермазы Үер-чайык аң келген болгаш фер-маның ортузу-биле улуг өң-гар тыялашп, сүт бадыч ча-лар, сүт бадар чериниң ба-дыкыга камгалап ажилдыр кы-лар ужурап, ол ажил болбас-таш турар берген. Оңу төлө-виле смета өртөөн тургузуп каан, а оңу мылди ужурап кокуунда сугтарыла систем-аның эргелеш (Н. А. Херте) акша чогулган кылбайн турар. «Удавас сүт улгалып, Үер-чайык кээр, канчаар улуг бис ийнаа» дийип коруп олар-тур. Ферманың саявтардык байдалы багай.

Суг-Кайжаа сүт-бараан фер-мазында мындыг байдалды ко-жунду көрдү ажил-агый эр-гелешти зоотехника В. О. Сарыгларга чыгааларыга, ол мында байдалды билдр болгаш менээ мындыг сан-чургагайны чугаала-ды. Бо чылдын январь 1-де берген мөлөөзі-биле алдыга, фермада шунту 163 баш мал бар, оор иштинде 91 ивек, саан турары 83, арткалары молдура, бгызаа деп турар. Ам херек кырында каш ба-гыры үстүнде чугааладым. Хөй оор алган, чыткен малын ка-

дарчыларның өске-даа улуг-туй кырынга салып, оңу бар кылдыр учетка кирип турары моон илген-дир. Ол ивек-тер херек кырында чок, а саа-зында бар болуп, учет-меддө-де кирип турар-дыр.

Учылдын фермазы Үер-чайык аң келген болгаш фер-маның ортузу-биле улуг өң-гар тыялашп, сүт бадыч ча-лар, сүт бадар чериниң ба-дыкыга камгалап ажилдыр кы-лар ужурап, ол ажил болбас-таш турар берген. Оңу төлө-виле смета өртөөн тургузуп каан, а оңу мылди ужурап кокуунда сугтарыла систем-аның эргелеш (Н. А. Херте) акша чогулган кылбайн турар. «Удавас сүт улгалып, Үер-чайык кээр, канчаар улуг бис ийнаа» дийип коруп олар-тур. Ферманың саявтардык байдалы багай.

Суг-Кайжаа сүт-бараан фер-мазында мындыг байдалды ко-жунду көрдү ажил-агый эр-гелешти зоотехника В. О. Сарыгларга чыгааларыга, ол мында байдалды билдр болгаш менээ мындыг сан-чургагайны чугаала-ды. Бо чылдын январь 1-де берген мөлөөзі-биле алдыга, фермада шунту 163 баш мал бар, оор иштинде 91 ивек, саан турары 83, арткалары молдура, бгызаа деп турар.

Ам херек кырында каш ба-гыры үстүнде чугааладым. Хөй оор алган, чыткен малын ка-

ола. Саачы турары аш-чөм аймааның шылары эки. Ол дугайында мынар сертифи-кады бар. Бараанарының эр-тектери райоо садырларында өртөктерден чык. Билдыр болур-ла уауурап. Чүгө диле-зе, садыг хуу болганда, оңу чарыгалы эвээп. Бичагаш чап бараанарының өртөктери чык болуп турарының уку-ру оло.

Хуу саачын ажилды ал-гаш, чаа-ла чыл ашкан-даа болза, бо өг-бүдөү эвээп эвээп орлоганы ап, материал-ды-лазы-биле чурттагалы эки-жип, байы бергенин дем-делгес аргажок. Олар чоок-та чаа «Жигуал» марказы чык машинаны саачы ал-ган херечий-дир. Чурттал олар оран-савазы делдем, агар-сылыг. Бажың ишти-лин дериг-херексели четир. Япон марканың видео-аудио-техниказы бөжин каш-ла-дан бар. Бажыңның херими-нин иштинде улуг, бичин машиналар кире бээр гараж-ты тулуң доозуп турар.

Чалаанда хуу садыгтан хөй чүгө чок диле чаа-ды болбас. Хоорай чакыргаш-кын бот-плөкени-биле хуу садыгылар, сайбарыкчылар аразынга конкурсту март

Рынок болгаш экономика

САДЫГЛААШ БАЙЫЙ БЭЭР

Чалаандын чошундан Ан-на Аржай-ооловна, Станислав Дамба Даржонев — Дамба-ларны талынас, билбес улуге ховар диле хөрөм чок боор. Хар-назын талаа-биле анык-даа болза, бо найралды өг-бүдө калды. Кожка чурттал оларуры өг-бүдөлөрини хундуксаан чели алганар. Каймы-лаа эш-өөрүрүк, биче сөткидилг. Ажилдыр улуг чүгө. Өг-бүдө-ленин хөрөжөн эвээ Ана Аржай-ооловна садыг шугу-мунга элөөн хөй чылдарда ажилдан келген. А Славазы кокуунуң көкүң чорурру механизастаанга колон-мазына чалаачылап ажилдан турду. Олар кызык кам кү-шакымы дээр ажилдан турары организацияларын удуруткучулар — шаңна-мактамды доктамап ал кел-гөнер.

Рынок экономиказы бүгү чуртга эгелеш, улус ажил-агыйны азырларының структуруз чартыны, өңү-чүдү хөвирдери тодараттына бергелсе, бо өг-бүдө хуу-аунда ажил-агыйны тургу-зуп аларын шийтирилсе ала-

ганнар. Эгезинде «тургузар бо, тургускан бө» — деп, хөй хүнер-дүнер иштиле болганнар. Бажыңы ба-замы кылдыр-биле багы-дан акшаны улуг хуу-биле чөп ал болур-ла харын. Оңу соонда ажилды наамакка, улуг өрө-шпеге дүңгөрилеп база сөстип шак болганнар. Ол дугайында аразында мар-гызын база турганар. Адак соонда боттарынын хуузу-нда ажил-агыйны чере ажи-дан аларын дилым-биле шийтирилсе алганар.

Кандыг ажил-агый кылды-ры база сүмөлөшкөнер. Түңшөлөү хуузунда саачы-дан акшаны алыр-дыр дил-көнер. Машина чок болза, чүү-даа кылдымызы биле-но берген. Ол үеде багы-лар хуузунда ажил-агый тургузарын күзөөң чүгө-ка хөй-лаа хуулу болза чөп-лө-лери берип турган. Сөстө-сестип, 10 миллион рубльди чөп алган. ГАЗ-53 марка-ды автомашины саачы ал-ган өрөөнер. Машина са-чаканың артында эвээң биче түңүг акша база арт-

кап. Ол акша-биле хөй эвес аш-чөм аймааның продук-туларын саачы алган.

Эгезинде ажил-агыйны тур-гузары-биле кокуун даяр-га-ны С. Д. Д. Ондарга даяр-га-ны бижирге ол доран төшкө-рев, хуу садыг ажилдыр ду-гайында доктадыды үндү-рүп, улуг дегимчеми көр-гүдүкенин бо өг-бүдө улуг сөт-кени ханышканын биле өр-күн, чугаалап оларлар Олар 1994 чылдын март 2-де Онда атыг хуу саачын ажилды адыр аас-кежиктиг болган. Ол хүнерде эгелээң, бо өг-бүдө биче бичестик өгө бамаанарын кылганнар.

Кандыг-ла ажилды эгел-ден алары чере берге. Дин-зыннар ол бергелерин ажил өртүп, садыг-сарылтазын эвээп акша-биле эгелээ-лаа, чорту боп кырынга туруп келгенин. Чамкы улус кан-дыг-бир ажил-агыйны эгел-дөөрде өндөрк хөй акша херек деп болдоолар. Бо өг-бүдөниң ажил-агыйны эвээп акшаңыг, бөдүүн-биле ажил-дап эгелээң, саарыгалан

Тишлегге Парадының 50 чылынга

МАРШАЛ ЖУКОВ — ШЫЛГАРАҢГАЙ ПОЛКОВОДУЧУ

(Уланчызы, Эгези № 113 «Шыда»)
Неомаршистер азы чаа монархистер оон даа тодаргай чугааларга...

дайны боду салгаш, Головиноту мурнуу олуруге чалан.
«Смена» деп журнал 1968 чылда февралда Совет Эвилелиниң Маршал-де Г. К. Жуковтун...

Москаленко ээлепкен олурган.
Дайныны генерал-майор шериг аттыг дооскан Л. И. Брежнев канчап Совет Эвилелиниң Маршалы Жуков бергенгай...

Сүмелдөө, Александр Евгеньевич мында деп харысалаан.
— Сталинградка тишелгени чедип алыр төлөдө, фронт команддалакчызынын албан-дукаалындан Еременкону...

Ол санал-биле Сталин чөлшээрешкен болгаш мында деп айтырган.
— Сталинград фронтунун команддалакчызына кымыс томуйлаар бис? — Фронт команддалакчызына Константин Константинович Рокоссовскийни томуйлаары чүүлдүр болур — деп, Г. К. Жуков саналдаан.

Ол санал-биле Сталин чөлшээрешкен болгаш мында деп айтырган.
— Сталинград фронтунун команддалакчызына кымыс томуйлаар бис? — Фронт команддалакчызына Константин Константинович Рокоссовскийни томуйлаары чүүлдүр болур — деп, Г. К. Жуков саналдаан.

Ол санал-биле Сталин чөлшээрешкен болгаш мында деп айтырган.
— Сталинград фронтунун команддалакчызына кымыс томуйлаар бис? — Фронт команддалакчызына Константин Константинович Рокоссовскийни томуйлаары чүүлдүр болур — деп, Г. К. Жуков саналдаан.

Ол санал-биле Сталин чөлшээрешкен болгаш мында деп айтырган.
— Сталинград фронтунун команддалакчызына кымыс томуйлаар бис? — Фронт команддалакчызына Константин Константинович Рокоссовскийни томуйлаары чүүлдүр болур — деп, Г. К. Жуков саналдаан.

Төрүттүнген хүнүңер-биле!

Биске эи-не эргим, чоок, ынак авазыс Шаптыр Буге, оолува ОНДАР июль 17-де 70 харлаан. Ол Чөөн-Хемчик вождунун Теве-Хая суурда чурттап олурар. Хайыралыг авазыстың 2 оглу, 4 кызы улус чоңунд аразында чоргар, чырык өртемге бисти чаалап, өстүрүп каан ынак авазыска дараазында олургаларны курдук чедир мөгөйбизаан, Ырээп тур бис.

ЧАРЛАДЫР

Уенич маны ындыг — кайда, чүү, кажан болурун дүргөн-не билип алыксаар бис. «Шың» солунун редколлегиязы номчукчуларнын ол күзелин ожаап, тускай чарлал килдиниз тургускаан. Силерни чарлал килдиниз манап турар, эргим номчукчу!

КӨК-ЧЫРААГА БАЙЫРААЛ

Кызыл амгыт төрөөн чердап, түртүгү, чөлүгү болгай. Чүгө диге, Улуг-Хеминиң Көк-Чыраага тугау-тер, долгактар, кыргызтар, хованыглар, олардар дээш, оон-даа өскө төрөгү болуктер, арат чон чурттап, ажалдап, амилдир, маалымат «Чону чорган, хойу койден» деп чүгө бар-ла болгай. Дайныныч болгаш күш-ажаалдыкн хожуну Донгак Доржукай (орус адми Крастин) Чашооловигиче тураскааткан 15-17 харыг оолдарын хуржи 8 дугаар ПИУ-нуң спорт төлөгү болгаш. Д. Ч. Донгак база Көк-Чыраа чурттуг ко-рояк. Көк-Чыраа түртүг кы-рай Мариа Монтшэва Дам-чай тылган чога радэо дамчытыр, оон байырдалын улуг ху таварыштыр болу-рун чарлаан.

Симпозиум чоруп тур

ДЕЛЕГЕЙНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

Улус хөөмей, хөөмей-ле дик-жир. Шерик кырында эртем өзүлүр шынчылан көргөп, ол дөргө тыва ижигин сүгүр-дөп, ылык млы (гимни), сагыздында, судуру биле дө-мой уран чүүлдүн ындыг он-загай ховири болур. Бу өстөрүн чоокта чаа ме-наа тыва улустун музыка хожу чүүлдүн шынчыланын, алгы үгө улустар аразынын «Хөөмей» деп эртем төвүнүн президентизи Зоя Кыргыснова Ыргыс чугаалаан үгө. Оон ынак бодуну болдардын ба-дыткаары биле делегейге хөө-мейлик чоңарнын шынчыл хөөмейин эи хой күсөдик-чи-лерни Тывада, наам хар-даа тывалар (алды-чеди харлап алдан-чеден хар чедир) күсө-дөлдөңн оңзагай мергежилди биле-даа өскөлдөңн ыл-галды болгаш хөөмейин эи хой стиль-хевирин (аньзыс) ба-ла-ла бисте деп алап-сапап оюн чугаалады.

Симпозиум чоруп тур

ДЕЛЕГЕЙНИҢ КИЧЭЭНГЕЙИНДЕ

эвес тываларның хөөмейин эр-тем өзүлүр шынчылан көргөп, ол дөргө тыва ижигин сүгүр-дөп, ылык млы (гимни), сагыздында, судуру биле дө-мой уран чүүлдүн ындыг он-загай ховири болур. Бу өстөрүн чоокта чаа ме-наа тыва улустун музыка хожу чүүлдүн шынчыланын, алгы үгө улустар аразынын «Хөөмей» деп эртем төвүнүн президентизи Зоя Кыргыснова Ыргыс чугаалаан үгө. Оон ынак бодуну болдардын ба-дыткаары биле делегейге хөө-мейлик чоңарнын шынчыл хөөмейин эи хой күсөдик-чи-лерни Тывада, наам хар-даа тывалар (алды-чеди харлап алдан-чеден хар чедир) күсө-дөлдөңн оңзагай мергежилди биле-даа өскөлдөңн ыл-галды болгаш хөөмейин эи хой стиль-хевирин (аньзыс) ба-ла-ла бисте деп алап-сапап оюн чугаалады.

АРАТ ЧОННУҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ!

Тыва Республиканың «Мемориал» нийтилели, Тыванын Култура (уран-хөгжүлдө) ажалдакчыларын Эвилели, Тыванын култура, кино, туризм яамызы 70 харлыг пенсионер Артем Сурундасевич Борбак-оолдун «Кым буруулуугу?» деп документалдыг тоожунун чырыкче үндүреринге, парлалдырга ашка чедирше турарын бүгүдөгө дыннадып, анаа дузалажыры-биле Ачы-буян марафону дараазында суурларнын култура одагларына эртирер. Ол буянныг херекке тус черлерин чагырыкчылары, култура ажалдакчылары дузалажыры боор деп иделегизин.

Ачы-буян марафону эртирер хүннери: Танды — Межегей — июль 23 пятница, 12 ш. Чедя-Хөл — Ак-Тал — июль 24 суббота, 12 ш. Улуг-Хем — Чолураа — июль 30 пятница, 12 ш. Хайыракан — июль 1 суббота, 12 ш. Чөөн-Хемчик — Хайыракан — июль 7 пятница, 12 ш. Бажын-Алаак — июль 8 суббота, 12 ш. Чадаана — июль 9 улуг-хун, 12 ш. Барыш-Хемчик — Аянгаты — июль 14 пятница, 12 ш. Шекпээр — июль 15 суббота, 12 ш. Кызыл-Мажалык — июль 16 улуг-хун, 12 ш. Бай-Тайга — Кеп-Сөөк — июль 18 вторник, 17 ш. Шуй — июль 19 среда, 17 ш. Харылаажыр телефоннар: 3-51-27, 3-29-49.

КОГАРАЛДЫҢ ТҮНҮ — 430 МЛН. РУБЛЬ АЖЫГ

Бо чылдыг июль айның 6-да болган улуг шурган-хатыг уржудуудаж кожуунда хой материалдыг когарал болган. Көдө ажил-агыйга хамаарышкан бүгү-ле объектилерге чедирген когаралдын түнү бо хүннөрдө сапап көргөп, бир милдээр 089 миллион 835 миң рубль чедип турарын 835 миң рубль толарткыч. Чыжаа, малчыларнын амилдир чурттаар оран-саваан болур чүгө өтүрэн Белин 70 чы-лыга урлунчиге таварыш-кы, а олгон, кемдөө мал-магавын саан 700 баш чоок-шудан турар. Бо бүгү мате-риалдыг когарал талазы-биле немдел хынадааны ам-даа кылган.

Бойдус халавының уржуктары

Узуген, харылаа, телевизөр дугайында кандыг чугаа тур-боор. Бойдустун аймыл-халавын-дал когаран объектлерин, электри, телефон харылаазын катап тургузар ажилды орга-низаастан чорудар талазы-биле кожуунда тускай комиссия ачылган турар. Кожуун төвү Самагалдыга баш чоок-тавы өске-лаа суур-ларда электри чырык кылды-ла берген, амилдир мурунку байгызалде шылчар бар чорур. Байгызал суураарже шөйгөн электри шугумунун урелини-

ӨСКЕРИЛГЕЛЕР БАРЫН ДЫННАДЫП ТУР

Кызылда садыг-коммерция техникумунун баа-зыныча ажиттынып турар хереглекчилер коопера-циязын Сибириниң коммерция академиязынче кирип турар абитуриентлерин кичээнгейинге: 1. «Бухгалтер үгөдү болгаш аудит» — экономист мергежилди болур. 2. «Коммерция» — коммерсант мергежилди бо-лур. Бо дээди өөредилге черинче кирерин күзүн абитуриентлердин кирериниң документиленн хү-лөп алыр хуусаазы чүгө июль 5-ке чедер болган чугаалажышкынның түннели-биле кирген-кир-бөөннерин дугайында дыннадышкын июль 6-7-де болур.

КИНО
ИЮЛЬ 21-ДЕ «НАБЫРАЛ»: «Кызыл индиктер, азы Чедик Ала-тоос дугайында хун демел-ди» 10.00, 12.20, 14.40, 17.00, 19.20 шактарда. Ви-деозалга: «Каргыс шагдаар академиязы» 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.40 шактарда. «КАА-ХЕМ»: «Франк-штейн дугайында тоолуру-чу» 14.00, 17.00 шактар-да. «ВОСТОК»: «Чанды» 14.00, 17.20 шактарда. «ОТЧУГАШ»: «Потря-сающие приключения муш-кетеров» 16.00 шакта. «Ш мушкетер» 14.00, 16.00, 18.00 шактарда.

Кызыл хошрай. Красноармейская, 100. Индек: 667000
Тургузуучулары: ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ДЭДИ ХУРАЛЫ ЧАЗАА БОЛ-ГАШ СОЛУННУН КОЛ-ГЕКТИВИ. Кол редактор В. Ф. ЧЕДАМБА.

РЕДАКЦИЯНЫҢ КОЛЛЕГИЯЗЫ: Н. С. Балыр (кол редакторун орадакчызы) А. М. Монгуш, А. О. Оксуп (харысалгалы секретары) А. М. Саая (кол редакторун орадакчызы), Н. С. Эргеп. РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: Кол редактор — 3-43-34; келген кижилер күлөзү алыг чер — 3-34-26; кол редакторун орадакчылары — 3-33-91; 3-34-17; харысалгалыг секретары — 3-34-92; орадакчылары — 3-45-93.

Солун Россия Федерациязынын Парлала болгаш мас-салаг информация чепектеринин талазы биле койлакчу-чугааланын сагалалааныг контроль болгаш бүтүгүдөңнүн Тыва девискээр өөредилге бүтүктүгүнөй. Бүтүгүдөңнүн атырамы — Т 00007. Солунда парлаттыгын материалдарын авторларнын билдиреви редакцияныг түрүк-биле дүшөөн берип болур. Алыттыгын санаар болган өске-лаа фактылары, лындагылары дээш автор-бар боттары харысалгалыг.

АГАР САНЫ: «Тыва соцаана» № 363505
Тыва Республиканың Пар-лала болгаш информация талазы-биле Кургане комите-тинин типографиязы Кызыл, Шетинки болган Кравченко кудумчузу, бажын № 1.